

Тема: Групи слів за значенням: синоніми, омоніми, антоніми.

Мета уроку: повторити та поглибити вивчений матеріал з лексикології, дати поняття про синоніми, омоніми, антоніми; розвивати вміння доречно використовувати в мовленні різні пласти лексики, будувати висловлювання; виховувати любов до рідного слова.

Хід уроку

I. Організація класу.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Який розділ науки про мову ми вивчаємо?
2. Що таке лексика?
3. Що таке лексичне значення слова?
4. Які слова називаємо однозначними, а які багатозначними?
5. Назвіть слова в переносному значенні.

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.

Слово вчителя. Дорогі діти! Сьогодні ми продовжуємо вивчати тему з розділу «Лексикологія». Ми поговоримо про синоніми, омоніми, антоніми.

V. Пояснення нового матеріалу.

1. Синоніми.

*Синоніми (від грец. Συνοπυτος – однойменний) – це слова, що мають близьке чи однакове лексичне значення і різний звуковий склад. Наприклад: слова **сміливий, хоробрий, відважний, безстрашний, доблесний, героїчний** різні за звучанням, проте об'єднані спільним значенням.*

*Слова-синоніми за своїм спільним основним значенням об'єднуються в одну групу, що називається **синонімічним рядом**, або **синонімічним гніздом**.*

*Синоніми можуть відрізнятися один від одного емоційним забарвленням. Отож дієслова із загальним значенням **говорити** розрізняються і смисловими відтінками і емоційним забарвленням: **балакати** – говорити не до речі, **базікати** – говорити про щось не варте уваги, **шептати** – говорити притишено, **варнякати** – говорити дурниці, **воркотати** – ніжно і стиха розмовляти, **бурчати** – говорити нерозбірливо, з невдоволенням та ін.*

2. Практична частина. Виконання завдань до теми(записати в зошит)

1. Скласти синонімічні ряди до слів **огорожа, майстер, плакати, хороший**.

3. Теоретична частина. Антоніми.

Антоніми– це слова з протилежним лексичним значенням.

Наприклад: перемога-поразка, початок-кінець, молодий – старий, твердий-м'який, рано-пізно. Антоніми об'єднуються в **пари слів**.

Найбільше антонімів серед іменників(темрява – світло), прикметників (гострий – тупий), дієслів (нагрівати-охолоджувати), прислівників (високо-низько). Зовсім мало антонімів серед займенників (усі-ніхто, усякий – ніякий) та прийменників (від-до, під – над).

4. Практична частина. Виконання завдань до теми.

1. До слів лівої колонки доберіть антоніми з правої, з'єднайте лінією .

Великий	короткий
Світлий	старість
Довгий	гарячий
Молодість	слабкість
Холодний	здоровий
Важкий	темний
Хворий	легкий
Сумувати	закрити
Сила	малий
Відкрити	радіти

5.Теоретична частина. Омоніми.

Різні за лексичним значенням слова звичайно складаються з різних звуків. Водночас у мові є однозвучні слова, значення яких різне.

Порівняймо слово **коса** в таких реченнях:

1.Очі в неї були великі, дві чорні **коси**, перекинуті наперед, обрамляли лице. 2. Косарі косять, а вітер повіває, шовкова трава на **коси** лягає. 3. На піщаній **косі**, що кинджалом врізалась в море, стояв маяк. У першому реченні іменник коса означає довге заплетене волосся, у другому – сільськогосподарське знаряддя для косіння, у третьому – сполучену з берегом вузьку смугу суходолу в морі.

Отож, слова, які мають однаковий звуковий склад, але різні за значенням, називаються **омонімами** (від грец *homos* - однаковий і *опута* – ім'я.)

Омоніми – це різні слова, а не різні значення одного й того ж слова. Кожне вторинне значення багатозначного слова пов'язане з його первинним значенням.

Омоніми нерідко виникають унаслідок розвитку багатозначності слів, і тому не завжди можна встановити точну межу між омонімами і багатозначними словами.

Омоніми, як і багатозначні слова, становлять елементи лексичного складу мови. Тому їх називають **лексичними**. Омоніми поділяються на дві групи: повні та неповні (часткові). До повних омонімів відносяться слова, які збігаються в усіх граматичних формах . найбільше їх серед іменників і дієслів. Наприклад: **лавка** – малий ослін і **лавка** – крамниця; **деркач** – птах і

деркач – стертий віник; **домішувати** – закінчувати місити і **домішувати** – додавати щось.

Неповні омоніми становлять слова, які не збігаються в якійсь одній граматичній формі. Наприклад: **три** (числівник) і **три** – дієслово наказового способу від слова *терти*; **носи** – множина іменника *ніс* і **носи** – наказовий спосіб дієслова *носити* та ін.

Значення омонімів точно встановлюється тільки в реченні.

Омоніми здебільшого вживаються в художній літературі, народній творчості, в розмовно-побутовому мовленні.

6. Практична частина. Виконання завдань до теми.

1) Записати речення. Підкреслити омоніми і пояснити їх значення.

1. Вони тихо доспівали пісню (Сос.); Пам'ятаю, вишні доспівали, наливались сонцем у саду (Сос.).

2. Каламбур (дотепи). *Жук пішов у сад за дачу і розв'язував задачу. А комар години цілі лиш тиняється без цілі. То з нудьги, без всяких діл, полетів з гори у діл. Повернув за тин до льоху, розбудив за сажем льоху, у смолі липкій зав'яз, зачепивсь крилом за в'яз, з бузини упав незграба і радіє, що не з граба.*

VI. Підсумок уроку.

VII. Домашнє завдання

1. Знайти синоніми до слова лелека. Записати в зошит під заголовком: Синоніми

Лелека

Ходить бузько по мочарах
У червоних чоботях,
Дивиться в прозору воду,
Ганить жаб'ячу породу...
Десь читав я, що французи
Жаб їдять, як чорногузи.
Але в них ті жабенята – тільки на великі свята...
Геть ненависну дієту!
Краще їсти з очерету
Листя! Все! Доволі! Крапка!
Втім, поглянув – скаче жабка.
Ось вона! – завмер лелека...
І дієту він ламає:
Клац! – і жабки вже немає. (Д.Павличко).

2. Відгадати загадку. Знайдіть у ній антоніми. Записати в зошит антонімічні пари під заголовком :Антоніми

*Хоч не солодкий,
Та дуже смачний.
Хоч і дешевий,
Проте дорогий.
Сядеш обідать,
А він на столі.
Люблять його
І дорослі й малі!*

У допомогу!

Антоніми - це

**слова з протилежним
значенням.**

- Білий – чорний; друг – ворог;
- Радісно – сумно; пл

Синоніми - це

слова , різні за звучанням і написанням,
але однакові за лексичним значенням.

Дружити – приєднувати,
товаришувати, братися, ладити.

ОМОНІМИ

Слова, які мають однакове звучання і написання, але
різні за лексичним значенням: **коса, оселедець**

Коси, коса,
поки роса.

Дівчина без коси
не має краси.

I.

Усім козак, тільки оселедець
не так.

II.

Заробив на сіль
для оселедця.

